

Naum, egy patrocíniumi név szerepe a miskolci görög keleti kolónia névadásában

A XVI. századtól nagy számban érkeztek – a török nyomában és a török elől – Macedóniából és Albániából görög orthodoxok. „Ezek leginkább kereskedők voltak, s az ország különböző városaiban – főleg a Tisza mentén és Erdélyben – kereskedelmi „kompániákat” és velük párhuzamosan egyházközségeket hoztak létre, amelyek kezdetről fogva a területileg illetékes hazai orthodox püspökök joghatósága alá tartoztak.”(BERKI FERIZ – BERKI ZUÁRD ILLÉS – IMRÉNYI TIBOR – PATICS GÁBOR – PIKÓ MÓZES – POPOVICS ISTVÁN: Az orthodox kereszténység. Bp., 1975. 121.)

A vásári útvonal egyik állomása, és a családtagok számára megtelepedésre alkalmas, fizikai és anyagi biztonságot nyújtó város volt Miskolc. Így nem csoda, hogy az 1760–1895-ig áttekintett anyakönyvi másolatok már egy családi kapcsolataiban kiterjedt, nagy múltú macedo-vlach közösség életét tárják elénk. Ez, a hivatalos megnevezése szerint „sem nem szerb, se nem román” (1868. évi IX. tc. 9. §) egyházközség a karlócai szerb metropolita joghatósága alá tartozott, mégis itt találunk anyakönyvi bejegyzéseket a Saguna családról, akik a Román Orthodox Egyházhoz kötődtek. S itt született Popovics János, aki viszont a magyar (vagy elmagyarosodó) orthodox közösségeket igyekezett megóvni a román, vagy szerb egyházba való beolvadástól azáltal, hogy számos egyházi művet és imakönyvet fordított le magyarra. E vallásában egységes, de mind etnikai, mind nyelvi tekintetben sokrétű, sokszínű közösség névtanilag is hasonló bipoláris jelleget mutat. A névrendszer e két tulajdonsága közül jelen munkám a vallási egységgel összefüggő, patrocíniumi név szerepét tárja fel.

A Miskolcra érkező kereskedők nemcsak kelendő árucikkeket szállítottak, de magukkal hozták korábbi környezetük összecsomagolható és összecsomagolhatatlan részeit. Legféltettebb kincsüket a drágakövekkel és ötvösmunkával díszített, 1590-ből származó athosz-hegyi keresztet (DALLOS ATTILA, Miskolc útikönyv. Bp., 1982. 53); és a szülővárosuk melletti kolostor védőszentjének tiszteletét. A miskolci kolónia alapítói az albániai Moscopolisból származtak, amelyhez közel található Ochridi Szt. Naum kolostora. A miskolciak első, majd második gyülekezőhelye is Szt. Naum nevét viselte az 1720-as, majd 50-es években. 1777-ben kértek engedélyt templom építésére a karlócai metropolitától, aki védőszentül Szt. Miklóst javasolta. „Ha a templomot nem Szent Miklós, hanem más védőszent tiszteletére kell szentelni, akkor az ő nevét kell beírni Szent Miklós neve helyére s emellett neveztesse meg a társaság főbírája, nemkülönben az egyház jelenlegi püspökei is” (BAZ. M It. IX. 3. 12.). Az 1806-ban befejezett templom a javaslattól eltérően Szt. Naum nevét viseli, s mellvédjén gyönyörű ikonsor ábrázolja a szent életét, aki Cirill és Metód tanítványa volt.

A templom védőszentjének neve meghatározó volt a közösség keresztnévadásában is. Az 1760-tól 1895-ig terjedő születési anyakönyvekben a 472 bejegyzett fiúgyermekből 53-at kereszteltek Naum névre, míg a 611 elhunyt férfi közül 56 viselte. Mindezen adatok akkor nyerik el jelentőségüket, ha figyelembe vesszük,

hogy a vizsgált időszakon keresztül a Naum név állandó részese a névrendszernek. A Naum első adata 1759-es a halotti- és 1763-as a születési anyakönyvben, s utolsó bejegyzése 1879 és 1871-ből való. A férfinevek közti gyakoriságát három időegységre bontva vizsgáltam meg a születési anyakönyvek alapján. Az 1760–1800-ig terjedő időszakban a Naum a második leggyakoribb név volt a Konstantinos mellett; 1801–1850 között alig csökkent a népszerűsége: a harmadik leggyakoribb név; 1851–1895-ben azonban az utolsók közé esett vissza egyetlen előfordulásával.

Az egyelemű keresztnévek megoszlása a különböző vizsgált időszakokban:

1760–1800		1801–1850		1851–1895	
Joannes	28	Joannes	35	Miklós	5
Konstantin	25	Georgios	29	Emilián	3
<i>Naum</i>	25	<i>Naum</i>	26	István	3
Georgios	23	Alexandros	18	János	3
Anastasios	20	Konstantinos	18	Sándor	3
Demetrios	12	Anastasios	15	Béla	2
Nicolaos	12	Demetrios	13	György	2
Michael	8	Pavlos	12	egyetlen névviselő:	
Theodoros	6	Nicolaos	11	Arsén, Barnabas,	
Athanasios	5	Stefanos	11	Dusán, Ervin,	
Petros	4	Michael	7	Gábor, Gedeon,	
Elek	3	Athanasios	5	Mathias, Mihály	
Ilias	3	Lazaros	5	<i>Naum</i> , Pál,	
Pavlos	3	Ilias	4	Theodor	
Evretisz	2	Joseph	3		
Lazaros	2	Petros	3		
Szpiriden	2	Adam	2		
egyetlen névviselő:		Theodoros	2		
Antonios, Eftimiosz,		egyetlen névviselő:			
Gabriel, Ignatios,		Alexios, Ambrosios,			
Prokopios, Samuel,		Andreas, Antonios,			
Sztamosz, Alexandros		Artur, Eftimios,			
		Evretisz, Markosz,			
		Maximos, Otho,			
		Szpiridon, Theofilaktos,			
		Theofilos			

A Naum név ilyen nagy arányú előfordulása nem jellemző általánosan a görög kolóniákban. Erről meggyőződhetünk, ha összevetjük a miskolci adatokat Füves Ödönnek a pesti macedo-vlach kolónia névanyagában végzett vizsgálatával. (FÜVES ÖDÖN, A pesti görögök nevei. NyTudÉrt. 70. sz. 261–2.)

Pest (1792–1803)

Miskolc (1760–1800)

Demeter	13	Joannes	28
Konstantin	11	Konstantinos	25
Alexandrosz	11	<i>Naum</i>	25
Georgios	11	Georgios	23
Michael	7	Anastasios	20
Joannes	6	Demetrios	12
<i>Naum</i>	5	Nicholaos	12
Nicholaus	5	Michael	8
Theodor	5	Theodoros	6
Joseph	4	Athanasios	5
Andreas	4	Petros	4
Anastasius	4	Elek	3
Emmanuel	3	Ilias	3
Rizos	2	Pavlos	3
Christodulos	1	Evretisz	2
Trandafil	1	Lazarus	2
Simon	1	Szpiriden	2
Basilius	1	Adam	1
Stergius	1	Andreas	1
Paulos	1	Antonios	1
Elias	1	Alexandros	1
Alexius	1	Eftimios	1
Gabriel	1	Gabriel	1
		Ignatios	1
		Prokopios	1
		Sztamosz	1

A miskolci kolónia keresztnévrendszerének sajátossága tehát a Naum nagyobb gyakorisága. E jelenséget egyrészt úgy értékelhetjük, mint a patrocíniumi név kihatását a közösség névrendszerére, másrészt a névörökléssel magyarázhatjuk. Az az ősi szokás, hogy az elsőszülött fiú a nagyapa nevét kapta, Miskolcon is élt. Pl. Dimcsa Joannes fia, Naum első fiúgyermekének a Joannes nevet adta. Naum testvére, Anastasios szintén Joannesre kereszteltette első fiát. Ha az elsőszülött meghalt, akkor a másodsülött fiú is a nagyapa nevét kapta. 1772. ápr. 5-én született Naum, Vartiosz Nasztosz és Zoga gyermeke, 1781. ápr. 25-én született Naum, Vartiosz Nasztosz és Zoga gyermeke.

Nemcsak az első gyermek neve volt meghatározott. Több család keresztnévét vizsgálva azt tapasztaltam, hogy szinte családonként meghatározható névcsoporthoz öröklődtek. Hasonlóképpen, mint azt következő példám is mutatja. Koszmiczki Naum fiai: Georgios, Konstantinos, Joannes, Pavlos. Koszmiczki Naum testvérének, Nasztosznak a fiai: Georgios, Konstantinos, Naum.

A Naum keresztnév egy évszázadon át vezető szerepet töltött be a miskolci görögök névgyakorisági listáján. Az 1830-as évektől kezdve azonban csökkent a népszerűsége. E jelenség egyik magyarázata a felcserélhető nevek megjelenésével függ össze. Füves Ödön is ír a pesti görögök kapcsán ilyen nevekről. „Megfigyelhető, hogy vannak bizonyos nevek, amelyek mellett egy másikat is használtak – még az okmányokban is.” (FÜVES ÖDÖN, A pesti görögök nevei. NyTudÉrt. 70. sz. 262).

A Naumra nézve a következő névpárokat találta: *Naum -Antonius*, *Naum – Ignác*, *Naum – Leon* (a Dadányi családban). Saját anyagomban is találtam hasonló névpárokat. Az egyházi anyakönyvekben az elhunytaknál 1841-től szerepel a Naum mellett zárójelben egy másik név, a születésekben pedig 1842-től. Ugyanakkor a latin betűs anyakönyvi másolatokban, amelyeket rendszerint 1–5 éven belül a keresztelést végző pap állított ki, már 1833-tól találunk névpárokat, amelyek fordított sorrendben vannak bejegyezve: egy másik név után áll a Naum zárójelben.

Mindezekből arra következtetek, hogy a név *nem felcserélhető*, hanem használatát az okirat típusa határozza meg; vagy az, hogy milyen közösségben kellett megnevezni a személyt. Továbbá anyagomból az is kitűnik, hogy a Naum mellett előforduló másik név kezdetben csak az Antonios volt. A születési anyakönyvben 1842-ben fordul elő először ettől eltérő adat: *Naum (János Belizár)*, illetve 1871-ben: *János /: Naum és László:/*. A halotti anyakönyvben pedig 1869-ben: *Naum /:Leo:/*. A Naum keresztnév helyét így a mellette szereplő nevek is átvehették az öröklődésben. Kezdetben az Antonios, amely része volt már a névrendszernek, bár a ritka nevek közé tartozott. A névkör bővülésekor pedig a Joannes, a legnépszerűbb név léphetett a helyére. Mindezek utat nyitottak a görög névanyagtól idegen magyar neveknek is ld. László, sőt öröklődővé is teheték. A névöröklésből szinte kiszorult a Naum név. E jelenséggel konvergens módon hatott a névrendszerre a spontán névadás szerepének a növekedése a névválasztásban. Így válhatott egy száz éven keresztül vezető név ritka névvé.

KECSKÉS JUDIT

Az ikerítő becézés a magyar szakirodalomban

Az ikerítés és a becéző névadás összekapcsolódásából teremtnének meg az ikerítéssel alakult becézőnevek. Az ikerítő becézés ma is termékeny szóalkotási módunk, noha kétségtelenül nem túl gyakori. Sajátos jelensége nyelvünknek az, hogy az ikerítéses becézőből alkalomadtán kiváló ikerítmény (az ikerszó eredetileg jelentéstelen, játékosan keletkező elemét nevezem így) önálló becenévként lesz használatos.

Az ikerítő becézést több kutatónk is vizsgálta egyrészt a magyar nyelvi becézés tárgyalásakor, másrészt az ikerítés kapcsán.

KÚNOS IGNÁC Az ikerszóról című tanulmányában (TanEgyMNYtárs 1: 245–256) az anorganikus *b* vagy *p* hanggal ikerített utónevek fonológiai sajátságait külön is fejtegeti. Megállapítja, hogy ezek a népi nyelvben születő becézők az ikerítést kiváltó alaptag „kemény vagy lágy” hangjai hatására ikerítnének *p*-vel vagy *b*-vel: *Julcsa-Pulcsa*, *Zsuzsi-Buzsi*, illetve ikerítő becézéskor gyakran érvényesül az ikerítésnek az a jellegzetessége, hogy az eredetileg jelentéstelen elem önállósul (*firkál*), és például az *ista-pistáz* formából elkülönül a *Pista* becenév. Feltételezése szerint ennek a névnek az analógiájára következhetett be vokálissal induló több